

Витомир Теофиловић

ПАНОРАМА ЕВРОПСКОГ АФОРИЗМА

Александар Чотрић, *Баук афоризма кружи Европом*; Алма, Београд, 2025.

Након читавог низа антологија афоризама разних европских народа и језика, природно је било очекивати да Чотрић приреди и антологију европског афоризма. Скромно ју је назвао панорамом иако испуњава и најстроже антологијске узусе. То је замашан и импозантан подухват – заступљени су афоризми 143 аутора из 38 земаља. Пред нама је својеврсна духовна мапа Европе од Атлантика до Урала, у временској вертикали од читавих 25 stoleћа, од 5. века старе ере до наших дана.

У уводном тексту приређивач нам је предочио историјат и главне одлике овог књижевног жанра. Термин афоризам први је употребио славни антички лекар Хипократ, назвавши своју књигу управо *Афоризми*. То је била збирка од 400 кратких медицинских упутстава здравима како да чувају здравље, а болеснима како да што пре оздраве. Током Средњег века, подсећа нас приређивач, афоризам је проширио поље значења и на друштвене бољке, да би у периоду Хуманизма и Ренесансе у први план ушао друштвени аспект. Афоризам је све до половине Двадесетог века

гајио значењску свестраност, да би под великим утицајем пољског књижевника Станисава Јежија Леца добио сатиричну конотацију као доминанту. Упркос фокусу на сатиру, афоризам и данас гаји мисаону дубину – није само актуелна сатирична жаока већ и мисао са моралним и другим вредносним импликацијама. Чотрић нас подсећа на фасцинацију афоризмом мислилаца разних времена. По Френсису Бекону афоризам је највиша форма духа и могу је досегнути само ретки, генијални умови – само они могу да виде суштину без скела и оплата, да цитирамо Беконову аналогију са грађевинарством.

Чотрић је бирао афоризме по троструком критеријуму: по мисаоно-књижевној вредности, по актуелности (сатиричној убојитости спрам политичких прилика у својој земљи) и по духовитости. Ову слојевитост сублимира већ сама књижевна структура афоризма као мисли са унутарњим парадоксом. По дефиницији, афоризам је парадоксална реченица – њен други део оповргава значење првог, али та негација је већ у латентном, имплицитном виду садржана у првом делу реченице.

Важно је истаћи да је парадокс *differentia specifica* афоризма спрам других кратких форми јер је прилично раширено упрошћено поимање афоризма, његово свођење на духовиту досетку.

Чотрић је показао аутономију афоризма као књижевног жанра. Идентитет жанра панорама демонстрира на импресиван начин – пред нама су афоризми најширег мисаоног распона, врхунског књижевног стила и раскошне духовитости.

Важно је истаћи да је Чотрић укључио у књигу само „чисте“, аутентичне афоризме. Није подлегао моди цитирања мудрих и/ли духовитих мисли из романа, прича, драма... Прави афоризми су само они који обитавају као самостални искази – цитати из књижевних дела зависе од контекста и често су ставови књижевних ликова а не самог писца.

Поговор Мије Андрића је студиозан осврт на Чотрићев замашан опус. Наслов књиге је алузија на некадашњи страх од комунизма.

Лепотом књиге бавио се сликар Тошо Борковић.

Ево прегршти бисера духа из књиге достојне и јавних и личних библиотека:

- Марсел Ашар (Француска): Људи се деле на оне који су у затвору и оне који треба да буду у затвору.
- Јуриј Базилев (Украјина): Колико се држава распало од експлозије патриотизма?
- Радивоје Бојичић (Србија): Наше победе су ушле у историју и одатле им се губи сваки траг.

- Валерију Бутулеску (Румунија): Ђаво више не купује душе. Има превише добровољних давалаца.
 - Аркадиј Давидович (Русија): Кад зло победи, прогласи се добрим.
 - Марија фон Ебнер Ешенбах (Аустрија): Реци први нешто што се подразумева и бићеш бесмртан.
 - Веселин Зидаров (Бугарска): Одали смо пошту минутом ћутања онима који нису хтели да ћуте.
- * Раде Јовановић (Србија): Сиротиња је и душом и телом уз вођу. Да није њега, не би ни ње било.
- * Станислав Јежи Лец (Пољска): До дубоке мисли треба се попети.
 - * Јово Николић (БиХ): И наши радници би изашли на улице кад би имали одакле.
 - * Фридрих Ниче (Немачка): Оно што нас не убије – ојача нас.
 - * Жарко Петан (Словенија): Тешко је писати сатиру, а још теже – потписати је.
 - * Златко Томић (Хрватска): Више не спаљују књиге. Површно их читају.
 - * Мигел де Унамун (Шпанија): Понекад је ћутање најгора лаж.
 - * Бела Хамваш (Мађарска): Лагање других је ништа према лагању себе.
 - * Карел Чапек (Чешка): О вољи народа најчешће говоре они који му наређују.